

Entrevista a José Luis Brualla

El periodista ribagorçà ens explica els orígens i el paper actual de Ràdio Benavarri

Dinópolis

En pocs dies s'obrirà la seu a Pena-roja d'aquest museu del paleolític, la segona en inaugurar-se després de la de Terol

Jornades sobre les llengües

Mestres, pares i sociolingüistes es reuneixen a Fraga i a Osca per analitzar el fenomen migratori als territoris bilingües

DE FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

1,80 €

Any 4 • núm. 26 • La Franja, abril de 2003

CONGRÉS A VALL-DE-ROURES

El català desapareix per art de màgia

JOSEP PUCHE

Presentació d'una de les ponències a l'Congrés Matarranya Mágico

Euroregions

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associació@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galan, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL·LABORADORS:

C. Alcover, D. Badia, S. Barber, A. Bengochea, F. Blanch, M. Blanc, J. Boix, D. Borbon, V. Borbon, T. Bosque, A. Capdevila, J.A. Carré-galo, J. Cases, C. Castany, A. Castellnou, A. Enjuanes, J.L. Escuer, M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R. Ferrer, G. Francino, J. Galan, Q. Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V. Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat, J. Laforga, C. Lapresta, A. Larré-gola, J.A. Llerda, E. Marqués, C. Martí, M. Martínez, Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D. Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J. Micolau, G. Miret, J. Montclús, H. Moret, J. Motis, A. Orús, J. Pallarol, J. Puche, A. Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M. Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez, J. Salleras, M. Sampietro, J. San Martín, C. Sancho, X. Sebastià, J.L. Seira, A. Serés, J. Seuma, R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R. Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, G. Xacon.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrító
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Les Euroregions són el producte de l'emergència i reconeixement de nous mercats geogràfics, dintre de la Unió Europea, que poden coincidir amb les antigues nacions europees.

Aquest concepte de territoris emergents europeus de base supra autonòmica es coexionen amb la cooperació entre regions veïnes i transfrontereres amb interessos de futur econòmic comú.

L'anomenada Euroregió de l'Arc Mediterrani, Eix Mediterrani, o Corredor Mediterrani, es una nova concepció, no basada en els valors tradicionals d'identificació lingüística, cultural, històrica, o humana, sinó de raons geoeconòmiques i de mercat, del que coneixem fins ara com a Corona d'Aragó.

El seu centre de gravetat és format pel triangle Zona Franca, port i aeroport de Barcelona; i l'eix València-Barcelona, que concentra el 41% del comerç intern de l'Estat espanyol, i a nivell d'Arc Mediterrani el 50,89% de les importacions i el 57,60% del total de les exportacions espanyoles. Galícia cada vegada es decanta més cap a Portugal, i Madrid-Castella es deficitària, mentre que Andalusia-Extremadura està estancada, amb el condicionant que a major obertura internacional de l'Arc Mediterrani es crea una major dependència d'Espanya respecte a aquest eix.

D'ací la radialitat dels Trens de Gran Velocitat contra tota lògica econòmica de mercat, i els intents polítics, que no tècnics, de no construir l'estació intermodal del TGV al mateix aeroport de Barcelona, que el situaria entre els sis millors

del món després d'Heathrow, Gitwich, Schiol, Frankfurt, i Nova York, que consolidaria l'eix Almeria-Montpeller-Tolosa, i Barcelona-Saragossa, i la negativa als traspasos de la gestió de l'aeroport dependent d'AENA, a una entitat autonòmica, que crearia un aeroport intercontinental, que a través dels salons de consum de la Fira de Barcelona faria de nus coexionador econòmic de l'Euroregió, conjuntament amb els ports de mercaderies de Saragossa i Tolosa de Llenguadoc.

El proper reconeixement de vuit Euroregions a Alemanya, amb vot, comissaris europeus, magistrats, i funcionaris comunitaris; la proposta d'Euroregió de Llemosí-Auvernia, a l'Estat francès; i l'actual estudi de quatre Euroregions a l'Estat espanyol, a través de la comissió d'autogovern del Parlament de Catalunya, com a aragonesos, malgrat la «Declaració de València», en aquest sentit, signada pel mateix President de la Diputació General, ens hauria de preocupar seriosament, doncs, pel que sembla dels estudis previs, Aragó s'inclouria a l'Euroregió de Castella-Extremadura.

Potser de la mateixa manera que ha fet el teixit econòmic valencià, i els sindicats i les institucions patronals catalanes, els frangins i aragonesos en general ens hauriem de començar a concienciar i a moure per a formar part de l'Euroregió de l'arc mediterrani de l'antiga Corona d'Aragó, seria absurd que precisament nosaltres no forméssim part, però molt més que a les subvencions i ajuts agraris i ramaders no ens poguéssim acollir, doncs quina unitat de mercat, econòmica, o d'exploracions tenim, amb tots els respectes, amb Càceres o Valladolid?

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

6

El Baix Cinca

10

Entrevista

José Luis Brualla Arsac,
Concessionari de Ràdio Benabarre-
Dial Zaragoza

12

La Llitera i la Ribagorça

14

Aragó

16

Tema del mes:

2003, l'any
Francesc de Borja Moll

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:

L'experiència educativa basca:
elements de reflexió per
l'Aragó trilingüe

salutació del director

En un interessant i exhaustiu treball de Josep Antoni Carré-galo s'ofereixen en aquesta edició de *TdF* unes quantes dades eloqüents i esclaridores sobre el nombre i procedència política i geogràfica dels quasi dos-cents regidors franjolins que van signar el Manifest de Mequinensa en febrer del 2002.

«Amb la perspectiva que dóna el temps», com diu l'autor del reportatge, cal valorar aquests fets com un avanç important en la sensibilitat i consciència lingüística envers la parla pròpia. Especialment, si ho comparem amb l'escàs nombre de signatures i d'Ajuntaments representats que obtingué el primer Manifest redactat denou anys abans. Això vol dir que tota la tasca feta per la societat civil, des dels municipis, associacions culturals, APAs escriptors, músics, ensenyants, etcètera, i les institucions polítiques, ha anat xumant en el teixit social arribant fins als regidors de tots els grups municipals.

En front dels que pensen que políticament no es pot anar més enllà perquè hi ha sectors que veuen amb recel la normalitat lingüística (un 53% de regidors no signants), ens podríem preguntar: quants d'aquests regidors haguessen perdut aquest recel si la plena normalitat lingüística hagués arribat fa temps?

Mário Sasot

cartes dels lectors

Per la recuperació dels mots populars

Us adreço aquesta lletra per que si ho considereu adient la publiqueu a la nostra revista.

He llegit l'escrit d'en Juli Micolau a *TdF*, titulat «Lletres al vent». Estic d'acord amb el plantejament que fa en Juli, no entenc que en un escrit (he de dir que l'he llegit) es pugui fer una crítica destructiva d'una obra feta des de la terra i per un home de la terra, pel fet d'escriure utilitzant mots que no tant sols estan reconeguts i recollits en el Diccionari de la Llengua Catalana si no que estan utilitzats al carrer encara i espero que per molt de temps. Jo no soc ni molt menys cap expert en lingüística, tan sols soc una persona que ha begut de la cultura més popular i entenc que malgrat que qualsevol expert es pugui ofendre, cal mantenir i recuperar el llenguatge popular del qual tots en som hereus.

Recordo que quan es va fer la presentació del llibre *Esfera. Traspunt en la Serena*, a l'hotel Lo Convent de la Freixneda, el Dr. Artur Quintana va fer una lloa, precisament de la tasca feta per en Juli en la recerca, recuperació i utilització en la seua meritòria obra literària, d'uns mots que dia a dia anem perdent i dic perdent amb tot el significat de la paraula.

Encara més, a camins penso que caldria escriure contes, històries i versos capaços d'aplegar en el seu si, que es perdran en el llenguatge del carrer. Perdoni Sr. Josep A. Chauvell si he comès algun delictes de traïció a la paraula, ja he dit que sóc i vull ser un home del carrer.

No em vull allargar més, sols dir-li a l'amic Juli que segueixi en la seua tasca d'ajudar-nos a recuperar i mantenir la nostra identitat, fent el que ell sap fer molt bé. Llençar lletres al vent, per cert quin títol més bonic per un llibre, composició o vers, no et sembla Juli? Salut i endavant *TdF*.

Antoni Roca. La Freixneda -Matarranya-

Qui paga la guerra?

La Guerra del Golf va tenir un cost -40.000 milions de dòlars- que per als EUA va ser zero ja que els 10.000 milions en despeses d'armament, aliments, etc. van anar a parar dels presupostos nacionals a empreses americanes. Ni un dòlar va sortir del país. Els altres 30.000 milions els van pagar l'Aràbia Saudita, Kuwait, Qatar i els Emirats, però els guanys per la pujada dels preus del petroli fins a 40 \$ el barril va eixugar la despesa. Qui, doncs, van estar els paganes? Els consumidors. La ciutadania del món va posar de la seua butxaca el cost d'aquella contesa. Es repetirà ara la mateixa jugada?

J. G. Pérez. Igualada -Anoia-

Blecua. *In memoriam*

Recentment s'ha produït el traspàs de José Manuel Blecua, catedràtic de Literatura a la Universitat de Barcelona des del 1959, nascut a Alcolea de Cinca, «partido municipal de Fraga», com, personalment, li vaig sentir dir, rememorant les formes biogràfiques de Lazarillo i el Buscon i d'altres personatges de la Novel·la Picaresca. Mestre de mestres, savi, tolerant, afable, erudit entre els erudits, especialista en els escriptors castellans dels segles XVI i XVII, de gran part dels quals en va divulgar l'obra, màxim especialista en Francisco de Quevedo. El 1983 va rebre la Creu de Sant Jordi. Com a exalumne seu, desitjaria que aquestes breus línies serveixin de petit homenatge a l'antic mestre i de reconeixement públic de tots aquells que el vam conèixer i vam gaudir del seu magisteri i de la seua bonhomia. Gràcies per tot, Doctor Blecua.

J.G. Castany. Fraga -Baix Cinca-

Bombes

Quan sortiran estes línies a la llum no sé com estarà la guerra sobre Irak, ara per ara no paren de caure bombes i parlen de molts morts i ferits entre la població civil. Per més que diguen que es tracta d'una guerra preventiva, la qüestió és que qui està pagant els plats trencats és la gent del carrer, dones i xiquets. No és que m'agradi cap mena de guerra, però encara, si allò que en diuen «la coalició» anés contra els caps de Govern enemic o de l'Exèrcit, amb atemptats directes organitzats pels eficients Serveis Especials que veiem a les pel·lícules, pot ser no em queixaria gaire, perquè per a això estan els peixos grossos, però no sé com s'ho fan que sempre en surt perjudicada la gent d'a peu, mentre els responsables s'estan ben amagats, lluny de les bombes i dels trets. Els atacants al·leguen que esta guerra és un mal menor, però jo crec que no hi ha cap mal major que la pròpia guerra i més quan és injusta, desproporcionada i il·legal. La resposta ciutadana és d'allò més positiva, en especial la dels joves i estudiants que pareixia que estaven adormits, després de molts anys de viure ben alimentats i en les butxaques plenes de diners que els pares els hem anat subministrant i fa pensar que la ciutadania va per davant de la classe política, com passa inclús a les manifestacions. Per cert, jo vaig nàixer a Gavà, l'any 1938 literalment sota les bombes franquistes que tiraven uns bombarders, em penso que italians, que venien totes les nits des de Mallorca a alliberar-nos, segons sembla, deixant caure bombes sobre els nostres caps.

Miquel Blanc

I Congrés Nacional «El Matarranya màgic»

■ Miquel Blanc

Del 25 al 27 de març s'ha celebrat a Vall-de-roures un Congrés, organitzat i finançat pel Pla de Dinamització de la Comarca del Matarranya, titulat «El Matarranya Màgic». L'objectiu, òbviament, era la promoció de la comarca, cara a un turisme de qualitat, interessat en la història, els costums, les llegendes i en tot el que configura aquesta aura màgica i misteriosa que certament posseïx la nostra comarca. Un total de prop de vint conferenciant, entre els que m'hi trobava jo, vàrem exposar les nostres respectives ponències, totes elles prou erudites, unes més esotèriques que altres i entre elles algunes molt allunyades del meu punt de vista, manifestament escèptic en aquestes coses. Personatges molt coneguts com Sánchez Dragó, Sebastià D'Arbó, Jesús Àvila, Javier Aguirre, Joaquim Montclús, Javier Sáenz i un llarg etcètera van compartir coneixements i molts d'ells, com la majoria dels aproximadament cent assistents al Congrés, van visitar i admirar per primera vegada la nostra comarca. S'ha de dir que es van quedar molt sorpresos per la seva bellesa i per l'interès de tot el que van veure i amb ganes de tornar en una altra ocasió,

Vista general del Congrés al Castell de Vall-de-roures

dedicant-hi més temps. Un encert del Congrés va ser compaginar les sessions acadèmiques, per les tardes, amb les excursions culturals dels matins a diferents pobles, com ara Beseit, Fontdespala, Pena-roja, Mont-roig, Ràfels, Queretes, Calaceit, Massalió, la Freixneda i naturalment, Vall-de-roures. Aprofitant els desplaçaments, es dinava i sopava a diversos Restaurants, que es van esforçar per oferir una excel·lent cuina de la terra. Sánchez Dragó va aprofitar per gravar al fabulós castell de Vall-de-roures el programa de TV *Negro sobre Blanco* que es va emetre el diumenge 30 de març per la nit a la 2a cadena, on va expressar emfàticament la seva agrada-

ble sorpresa en trobar-se una desconeguda i sorprenent comarca, amb paisatges, nuclis urbans, presons medievals, edificis antics i tots els atractius més que suficients per perdre-s'hi uns quants dies. Aquest programa televisiu va batre el seu rècord d'audiència en els cinc anys que fa que s'emiteix, amb més de tres-cents mil espectadors, prova que molta gent es va interessar pel tema. La meua ponència «El Matarranya màgic vist per un escèptic» i dues ponències més s'havien de fer en català i així es va convenir amb els organitzadors, però dificultats de traducció simultània ens varen obligar a fer-les en castellà. Però jo no em vaig estar de dir, per acabar la meua intervenció, que la supervivència de la nostra llengua catalana a la Franja i al Matarranya, després de vuit-cents anys i amb totes les dificultats que hem tingut i encara tenim, és un dels més grans misteris i un dels atractius d'este Matarranya Màgic. L'èxit evident del Congrés ha animat als organitzadors a repetir-lo cada dos anys, si la gent segueix engrescada en acudir a conèixer de prop la màgia del Matarranya.

Miquel Blanc durant la seua intervenció

Lo llaüt Cardenal

Els que han passat les sagueres setmanes pel rovell de l'ou de la Capital Aragonesa, ja se n'hauran adonat que la peça més espectacular de l'exposició «Territorium» que tracta, sobre les noves comarques, és un llaüt que fa uns anys es va rescatar del fang del Baix Ebre i el va comprar el Govern d'Aragó, gràcies a l'entusiasme i l'esforç del periodista J.R. Marcuello i del fontaner-poeta Angel García Ordovàs.

El vell llaüt de la flota carbonera de Mequinensa i Faió sorprenia a la molta gent que hi passava pel seu costat, potser perquè a la majoria els cau massa lluny la geografia, la vida i la cultura del Baix Ebre d'ara, i d'abans que el pantà de Riba-roja s'engolir per sempre els dos pobles de la part aragonesa, i tot el món que l'envoltava, com el camí de sirga per on la mula i els peons de cada embarcació espetegaven riu amunt guanyant-li la mà al corrent.

Els organitzadors han volgut fer del Cardenal una metàfora –preelectoral– del riu, però l'Ebre enguany no està per bromes i se'ls ha emburlat amb una riuada tan forta que feie quaranta anys que no en baixava tanta per davall dels ponts.

I el llaüt de les terres de l'Aragó de llengua catalana, allí encallat a la soleguera i al cerç del carrer, privat de la seua identitat i dels seus noms, la vela replegada, el timó un poc espatllat, la barana d'estribor una mica asclada pel transport, tot fora del seu lloc: de l'aigua que és lo seu ser, i d'un moll segur a l'abric del mal temps. Un moll que bé podria ser el Museu de la Navegació per l'Ebre del que estos dies s'ha tornat a parlar.

Tomàs Bosque

Pena-roja estrena la 'ruta juràssic' de Dinòpolis

■ Lluís Rajadell

ANTONIO GARCIA

Algun dels fòssils del *Tastavinsaurus* que es poden veure a Pena-roja

Pena-roja de Tastavins ha inaugurat la 'ruta juràssica' de Dinòpolis, que inclourà una xarxa de centres d'exposició paleontològica repartits per tota la província de Terol. Fins el 24 de març, només funcionava la seu central de la capital provincial. Allí, Dinòpolis s'ha convertit en el principal 'motor' turístic, un efecte que ara es traslladarà a Penaraja també.

Des de raders de març, es pot visitar la seu de Pena-roja, denominada Inhòspitak, i inaugurada amb la presència del conseller de Presidència i 'número 2' de la DGA, José Àngel Biel, i altres autoritats locals i provincials. Allí es pot contemplar la reconstrucció completa de l'esquelet d'un gran dinosaure descobert a finals de 1996 al mas d'Arsís. Esta reconstruït en posició aixecada sobre les potes de darrere, una postura que aquell esfardatxo gegant adoptava per defensar-se dels seus depredadors i també per alimentar-se de fulles situades a dalt dels arbres. Es tracta d'una espècie desconeguda fins ara i que ha estat batejada como *Tastavinsaurus*. La rèplica medeix 12 metres d'alçada, unes dimensions que

han condicionat l'estructura de l'edifici on es pot visitar.

L'alcalde de Pena-roja, Roman Roda, explica que l'apertura de la seu local de Dinòpolis ha despertat «molta il·lusió al poble perquè el consolidarà com un dels principals focus d'atracció de visitants de tota la comarca del Matarranya».

La construcció d'Inhospitak ha estat financada per la Diputació General d'Aragó, que també té previstes altres seus locals a set pobles més de la província en els pròxims anys. L'Ajuntament de Pena-roja va cedir els terrenys on s'aixeca el museu del *Tastavinsaurus*.

Roman Roda explica que l'adquisició de 2.000 metres quadrats de solar per cedir-los a Dinòpolis ha estat «una inversió molt profitosa per a l'Ajuntament i per al poble, que està molt il·lusionat amb esta iniciativa».

L'apertura d'Inhospitak ha generat, d'entrada, tres llocs de treball estables a un poble centrat en la ramaderia del porcí. «No podem apostar-ho tot a una carta», comenta Roman Roda. El gran repte que es planteja és la compatibilització del potencial turístic amb el manteniment de la ramaderia del porcí, dos activitats que poden col·lisionar mutuament si no es planifiquen.

Alta com un edifici de quatre plantes

El *Tastavinsaurus* va estar descobert en 1996 gràcies a les prospeccions superficials que van fer per la contrada dos afeccionats a la paleontologia de la veïna localitat de Fontdespatla, els germans Ortiz. En una de les seues excursions, van trobar un fèmur de grans dimensions i van donar l'avís que va servir per a un dels descobriments paleontològics més importants que s'han produït a Espanya durant els darrers anys. Una excavació dirigida per la Universitat de Saragossa va aconseguir extraure de la terra un fragment complet d'un gran rèptil des dels malucs enrere. L'animal, que media 15 metres des de la cua fins al nas, s'alimentava de plantes i va viure fa 110 milions d'anys en un terreny que els paleontòlegs van definir com una zona pantanosa en la confluència del mar i la terra ferma. Segons els estudis que l'investigador Rafael Royo va fer dels fòssils, es tractava probablement d'una femella. Segons pareix, després de morir enfangada prop del mar, la *Tastavinsaurus* va ser enterrada per depòsits marins, la qual cosa va permetre la conservació parcial del seu esquelet fins ara. Aquell animal es defensava dels seus enemics posant-se de peu sobre les dues potes de darrera. S'eixecava fins una alçada de 12 metres, equivalent a un edifici de quatre plantes. Així atemoriria als seus depredadors i podia accedir a les rames més altes dels arbres, de les quals s'alimentava.

L.R.

Fraga acull una exposició didàctica sobre Desideri Lombarte

■ Jaume Casas

JALIME CASAS

«Ataüllar el món des del Molinar» a Fraga

La Sala d'Art Cegonyer de Fraga ha acollit durant la setmana del 13 al 20 de març l'exposició didàctica «Ataüllar el món des del Molinar», dedicada a la vida i obra del poeta matarranyenc, Desideri Lombarte. La mostra està produïda per l'Associació Cultural del Matarranya i compta amb la col·laboració del Departament d'Educació del Govern

Aragonès, dins del Projecte d'Animació Cultural a les Escoles de la Franja (PACEF). En la seua organització a Fraga hi ha participat també el Centre de Professors d'aquesta localitat. Desideri Lombarte, nascut a Pena-roja de Tastavins, en plena comarca del Matarranya turo-lenc, és un dels màxims referents de la literatura aragonesa en llengua catalana, amb una

àmplia creació poètica, narrativa i teatral que no es va conèixer ni es va publicar fins després de la seua mort, a les darreries de la dècada dels vuitanta. A l'exposició es pot conèixer a través de panells temàtics la seua vida, l'entorn on visqué, les seues principals obres i la seua activitat cultural, en defensa de la llengua i la cultura de les zones catalanoparlants d'Aragó. Antoni Bengochea, membre de l'Associació Cultural del Matarranya, i participant en el PACEF, destacava que «parlar d'en Desideri és parlar del poeta del Matarranya i d'una de les figures de la literatura aragonesa en català, que jo crec que serà encara més reconeguda en el futur».

L'exposició sobre Desideri Lombarte és una de les novetats del PACEF. Aquesta és la tercera edició d'aquest programa que pretén donar a conèixer autors, escriptors i artistes que es manifesten en llengua catalana en els col·legis de la Franja, amb l'objectiu que els escolars de la zona percebin que la llengua que parlen a casa o al carrer també pot ser un vehicle digne

de manifestacions culturals i artístiques. En aquest projecte hi participen escriptors com ara Jesús Moncada, Hèctor Moret, de Mequinensa, Mercè Ibarz i Francesc Serés, de Saidí, Josep Galán, Josep Maria Sanmartín, de Fraga, o el cantautor de saidinenc, Anton Abad. Antoni Bengochea destacava que «el coneixement de la literatura reforça, al seu torn, el coneixement de la llengua que, d'aquesta manera, adquireix un nivell més alt».

La inauguració de l'exposició va anar acompanyada per un recital poètic d'Antoni Bengochea, un dels membres del Duo Recapte, i amb l'actuació del grup Túrnez i Sesé, que van presentar el seu disc *Quedarà la paraula*, que ha merescut el premi al millor disc català de l'any, concedit pels oients de Radio 4, RNE a Catalunya. Es tracta d'un quartet acústic, creat per dos artistes catalans com Xavi Túrnez i Daniel Sesé, molt relacionats amb el Matarranya i que posa música a poemes del propi Lombarte o d'altres grans poetes com Espriu, Carner, etc.

L'Ateneu continua les mobilitzacions al Baix Cinca contra la guerra

L'Ateneu fragatí, després de promoure la concentració, celebrada el mateix dia de l'inici de la confrontació bèl·lica que va aplegar davant de l'Ajuntament de Fraga unes dues-centes persones, va continuar les mobilitzacions, junt amb el Fòrum per la Pau, iniciant una sèrie de «cassolades» cada dijous a les 21 hores al mateix lloc fins al final de la guerra. L'Ateneu està format per les entitats fragatines: Associació de Veïns i Amics del Casc Històric de Fraga, Associació

El Puente-Lo Pont, Consell de la Joventut, Grup d'Art, Colla de Geganters i Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA.

Pel que fa a l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA hem de destacar que va col·laborar activament en la realització de l'intercanvi entre alumnes de l'Institut d'Educació Secundària «R. J. Sender» de Fraga amb el seu homòleg a Tarascon (Occitània). Per aquest motiu l'IEBC va organitzar una conferència sobre el català i l'occità impartida totalment en occità pel profes-

sor de la Universitat de Lleida Aitor Carrera.

Per acabar, l'Institut farà al llarg d'aquest mes i coincidint amb el 23 d'abril, dia del llibre i festa de la faldeta a Fraga, la promoció del darrer número de la col·lecció «La Sitja»: *Modismes i frases fetes de la parla de Fraga* de Josep Galan Castany. El llibre recull una quantitat important d'aquests tipus d'expressions d'ús comú entre la gent de la comarca.

Pep Labat

Jornades altoaragoneses sobre les llengües a l'escola

■ Cecili Lapresta

El passat dissabte dia 29 de març va tenir lloc a Fraga la primera trobada de les dues previstes en el marc de les «Jornades Altoaragoneses sobre les Llengües a l'Escola», centrat específicament en l'adquisició d'una segona llengua i en l'anàlisi de l'impacte a nivell lingüístic del fenomen migratori a les escoles d'Aragó.

El programa va comptar amb la participació d'especialistes de primeríssim nivell en els temes que s'hi analitzaren, així com de representants d'associacions de l'àmbit educatiu aragonès (FAPAR, professorat d'aragonès, professorat de català, professorat del CAREI).

La conferència inaugural de l'acte va estar a càrrec del Dr. Miquel Siguan, catedràtic emèrit de la Universitat de Barcelona, sota el títol «Llengües i cultures en un món global». S'hi abordà l'increment del contacte que està tenint lloc actualment entre llengües i cultures diferenciades, fruit de la influència que la globalització està exercint i que ens obliga a conjugar l'aprenentatge de noves llen-

gües i el manteniment de la llengua pròpia.

Josep Mª Serra, professor titular de la Universitat de Girona, va tractar el tema de la relació entre llengua i immigració a l'escola. El fenomen migratori, cada cop més freqüent a la nostra societat, ens ha de fer replantejar l'ensenyament que s'ofereix a aquest alumnat en matèria lingüística, oferint-li un model que sigui capaç de fer que desenvolupin en el període de temps més breu possible estratègies comunicatives que afavoreixin la seua integració.

Joaquim Arnau, professor titular de la Universitat de Barcelona, va abordar el tema de l'aprenentatge de segones llengües a l'escola i la relació que s'hi estableix entre l'aprenentatge de totes dues. En aquest sentit es remarca la idea que hem de desmitificar les concepcions errònies que postulen que l'aprenentatge d'una llengua va en detriment de l'aprenentatge d'una altra, ans al contrari, si el model educatiu, pedagògic i actitudinal és prou coherent, l'aprenentatge d'una segona llengua afavoreix

JAUIME CASAS

l'aprenentatge de la resta.

A la sessió de tarda, s'hi va realitzar la presentació del vídeo «Las lenguas de Aragón», a càrrec de Francho Nagore, professor de la Universitat de Saragossa, i s'hi va desenvolupar una taula redona en què membres de diferents col·lectius educatius aragonesos hi van explicar les seues experiències educatives entorn l'aprenentatge de les llengües a l'Aragó.

Com a principals conclusions d'aquesta trobada hem d'assenyalar que s'hauria de reforçar el model d'educació en termes lingüístics a l'Aragó, passant d'un model marcadament monolingüe a un model en

què s'hi potencie l'aprenentatge de segones llengües, més d'acord amb la realitat sociolingüística de la nostra Comunitat Autònoma. Per altra banda, és bàsic reorientar el model pedagògic que tradicionalment s'ha aplicat a l'ensenyament de llengües, passant de l'ensenyament de les llengües a l'ensenyament en les llengües –de les diferents matèries del currículum escolar–, de tal forma que se'n potencie l'ús, coneixement, actituds positives i la seua funció comunicativa. Si el context sociocultural i actitudinal és favorable, està força demostrat que aquest model d'aprenentatge esdevé molt més efectiu.

PRIMERA REUNIÓ DE CONSELLERS DE MEDI AMBIENT DE CATALUNYA I L'ARAGÓ

Després de celebrar-se, el passat 2 de febrer l'acte central de la Generalitat de Catalunya, amb motiu del Dia Mundial de les Zones Humides a l'Aiguabarreig, el passat dissabte, 1 de març, finalment es va produir la trobada a Barcelona entre els consellers de Medi Ambient de Catalunya i Aragó, Ramon Espadaler i Alfredo Boné, respectivament, on es tractaren «aspectes de col·laboració en matèria mediambiental, entre els que destaquen els temes de protecció i vigilància forestal en espais limítrofs i la col·laboració en la gestió d'àrees protegides comuns», segons diu la nota oficial de la reunió.

Alfred Boné, que qualificà aquest acte de «molt positiu», manifestà el seu interès d'ampliar el protocol de col·laboració a més àmbits que els que es van abordar en aquesta primera presa de contacte.

Tot i que es desconeix el fruit d'aquest encontre ja ha estat

qualificat pels responsables municipals i ecologistes de l'Aiguabarreig com el primer fet significatiu esperançador per a la gestió conjunta d'aquest espai. De fet, per damunt de límits administratius, l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig i els alcaldes i regidors de medi ambient de les deu viles que engloba l'espai, treballen coordinats des de l'any 2000 mitjançant la Mesa Municipal de l'Aiguabarreig, que uneix viles del Segrià, el Matarranya i el Baix Cinca.

Per portar a terme aquesta gestió conjunta l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig lliurarà en breu al Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya i a la Mesa Municipal el projecte «Aiguabarreig'2010» què presenta el pla d'acció, coordinació i estratègia per a la salvaguarda i desenvolupament de l'espai natural i els pobles que abraça.

Carles Xamani

Vols un duro? Astí m'aturo!

El febrer passat, més de trenta entitats baixcinquenyas –esportives, lúdiques, solidàries, culturals, sindicats, partits polítics, ONG, ...–, sota el lema d'**Aturem la guerra!**, es van manifestar a la capital del Baix Cinca, en contra de l'anunciada massacre de la Guerra de l'Iraq i contra la decisió del President José María Aznar d'afegir-se als plans de Bush, prescindint olímpicament de la voluntat dels espanyols. Només hi faltava, pràcticament, una associació: Els *Amics de Fraga*. El dia de la *mani* es va veure pel lloc de concentració la figura del seu president, –i també president de la Creu Roja– voltant per ací i per allà, com a donant la sensació de ser un més dels organitzadors de l'acte i no quedar en evidència davant dels seus conciutadans... Podria parèixer estrany que una entitat totalment identificada amb la dreta del Partit Popular ixqués a manifestar-s'hi en contra... i, efectivament, ho era. A última hora –si va firmar o no el manifest ho desconeixem– se'n va desmarcar. L'estimat lector voldrà saber quines en van ser les raons, és clar. Doncs, contra el que puga semblar, no van ser ideològiques... sinó lingüístiques. Els *Amics de Fraga* van fer mutis pel for al·legant que el verb **aturar** del lema... no era paraula de Fraga. Al senyor President d'*Amics de Fraga* se li hauria de recordar els camins que, de petit, el van embromar ensenyant-li un duro –*vols un duro?*– i a l'anar a agafar-lo, se'l ficaven a la butxaca alhora que li deien: Astí m'aturo! Una mica de solidaritat no aniria mal.

Josep Galan

Del Canal de Tamarit al Canal d'Aragó i Catalunya (IV) El debat tècnic

■ Toni Ibarz Ibarz

Enmig de les discussions i plets per a veure qui es fa amb el control de la concessió, Joan Soler, representant del Canal, encarrega a cinc enginyers el disseny del canal, els quals realitzen uns estudis tècnics per veure la seua viabilitat com a canal de reg, comprovar el seu ús com a via de navegació i valorar el seu possible aprofitament hidràulic.

Com a canal de reg ha d'extreure les aigües del riu Essera, en el terme d'Olvena, i secundàriament del Cinca, que, a la vegada, les recull de les precipitacions dels Pirineus. És important assegurar un cabal mínim de 35 m³/s., doncs es pretén regar 244.350 cafissos (104.850 h) i l'abastiment de boca d'uns 90.000 habitants de 36 poblacions de les províncies d'Osca i Lleida. El desaiçue en el riu Segre, al costat de Mequinensa. L'obra és colossal. Només serà superada pel canal de Castilla de 221 km i que uneix Valladolid amb Alar del Rey.

El projecte del canal comprèn: un canal principal dividit en tres seccions: la sèquia de Saidí, la sèquia d'Escarp i un canal addicional, entre els rius Essera i Cinca.

La principal obra de fàbrica necessària per a la captació de l'aigua és la presa al riu Essera i d'altres treballs per a salvar les muntanyes, barrancs, rius, rierols, camins, i vuit túnels.

La segona part de l'obra, de la que s'espera obtenir bons resultats, és la utilització de la via com a canal de navegació. Estem a 1864. Els enginyers fan un dictamen tècnic del projecte, però no són favorables que aquest propòsit s'acompleixi, tal i com pretén

Canal de Saidí vist des de la Casilla

el president de l'empresa concessionària, Joan Soler, interessat a presentar totes les cares de l'obra com rentables.

Per a que el canal sigui navegable ha d'acomplir uns requisits tècnics i econòmics mínims que esmenten els enginyers.

D'una banda, la navegació exigeix que la secció transversal del canal tingui 5 m de solera i el doble d'amplària a la superfície per a permetre el pas de barques en els dos sentits i simultàniament. Les escluses són necessàries per salvar els desnivells i obtenir una gran economia d'aigua. Per aconseguir que les barques es moguin sense dificultats convé que les corbes siguin majors de 40 m de ràdio, encara que en el projecte es preveuen de més de 80 m.

Per a completar l'estudi, s'ha d'advertir que un canal de navegació exigeix x punts o llocs d'abric, com a mínim als extrems de la línia, embarcadors intermitjos pel servei de càrrega i descàrrega, magatzems i tot el material i accessoris de transport.

Un cop calculats tots els extrems assenyalats, els enginyers calcu-

len la diferència de cost que exigeix fer navegable el canal en 22.347.376 rals: pressupost total 142.347.376-120.000.000 milions de rals (previstos si només fos canal de rec).

Malgrat que la diferència no és especialment insuperable, els enginyers no aconsellen la construcció del canal de navegació. En aquests moments està a punt d'obrir-se la línia de ferrocarril Barcelona-Saragossa, que travessa la comarca de la Llitera i que ha d'enllaçar amb la línia Saragossa-Madrid. A més de la concurrència del ferrocarril i de la carretera, s'ha de tenir en compte que tampoc és previsible que les mercaderies transportades pel canal tinguin un volum que faci aconsellable l'augment de la inversió.

Veiem, doncs, que a principis de 1867, quan s'elabora l'informe tècnic esmentat, la direcció de l'empresa encara no compleix amb la primera obligació: haver construït el canal i està dubtant amb quina mena de canal li convé fer.

Per la seva part, el govern prepara un projecte de llei de subvenció expressament destinat al canal de Tamarit.

Després de la destrucció de l'Aula de Natura de l'Aiguabarreig

Per què?

■ Carles Xamany

Ara fa deu anys, es va fer a l'Aiguabarreig la primera campanya d'anellatge d'ocells, encara que feia ja molt temps que un petit grup d'ornitòlegs, amb pocs medis però amb moltes ganes de descobrir aquell espai que fins aleshores era un espai desconegut. Prompte es van adonar de la gran riquesa biològica d'aquelles contrades i que haurien de fer el possible per divulgar i protegir la riquesa biològica d'aquell meravellós espai per a què perdurés per a les vinents generacions.

Aviat van formalitzar la creació d'una entitat que ajudés a la salvaguarda d'aquell excepcional indret. Van crear l'Estació Ornitològica del Baix Cinca i ràpidament aquell grup

de naturalistes es va enriquir amb gent de totes les disciplines que donaren pas a l'Estació Biològica de l'Aiguabarreig amb la seua Escola de Natura. El propòsit era divulgar la riquesa natural i cultural d'aquelles contrades i tingueren molt d'èxit. Milers d'escolars d'arreu visitaren l'Aiguabarreig i per tant els seus pobles i la seua gent. Van aconseguir que bibles i amants de la natura d'arreu d'Europa es donessin compte de la vàlua del patrimoni natural de l'Aiguabarreig, fins i tot els últims anys l'Administració finalment els va donar la raó aportant recursos econòmics al seu projecte per assolir la seua salvaguarda.

Va arribar un punt que aque-

lla dura feina estava donant, per fi, els seus fruits. Es feia educació ambiental, impartien classes i cursos íntegrament en la llengua d'aquestes terres i, és clar, quan calia en anglès, castellà o alemany.

No fa gaire, una nit de cap de setmana, una de les escoles de natura més visitada d'Aragó fou assaltada. Un grup d'adults esbocinaren les escultures, trencaren i cremaren molts dels llibres de la que fou la biblioteca naturalista més extensa de la Franja i totes les dades originals d'anys de dura feina altruista, a l'igual que tot el suport fotogràfic, i per tant els records d'aquesta sacrificada activitat.

Per desgràcia, avui uns quants, se n'alegraran, satis-

fets d'haver assestat un cop, pot ser mortal, a un brot de gent amb il·lusió, un projecte –com mai s'havia vist a les nostres terres– a l'entorn de la natura. La policia no va esperar ni dues setmanes en arxivar el cas. Potser ara esperen que la propera agressió sigui, definitivament, mortal.

I ara ens preguntem, per què?

ESTAMPES RIBERENQUES

Centenaris que passen

■ Francesc Serés

Aquest any passat, us n'haureu adonat més o menys (en aquesta revista hi ha qui n'ha fet esment), s'ha celebrat el centenari de la mort de Jacint Verdaguer. Per a mi, quan era petit, Verdaguer era només aquell retrat gastat del passar de mà en mà que duïen els bitllets de color blau, res més que això, cap referència a mestra, cap lectura.

És per aquest motiu, potser, per aquest desconeixement, que la lectura de Verdaguer que podem fer des de la Franja adquireix connotacions diverses que lliguen amb la figura de Verdaguer i, sobretot, amb la construcció de la seva obra.

Per a aquest que escriu ací el veritable mèrit de Verdaguer és el de la construcció d'un llenguatge que va en paral·lel al de la constitució de la seva obra. Qui hagi estat al cas d'algunes notícies sobre el seu periple literari haurà sentit que Verdaguer recollia paraules, les classificava en *vademècums*, en conjunts de rimes, pensava quines eren les paraules que havia de posar i quines no, quines frases fetes... D'alguna manera, el que fa en la seva obra el que fa és forjar un material, com si la idea de fer una casa dugués aparellada la dels diferents oficis que es veuen convocats en la seva construcció.

A molts de nosaltres, als que hem après el català mig a escola, mig pel nostre compte, ens passa alguna cosa pareguda. A l'hora de reconèixer i de fer-nos nostra la llengua, a l'hora d'escriure

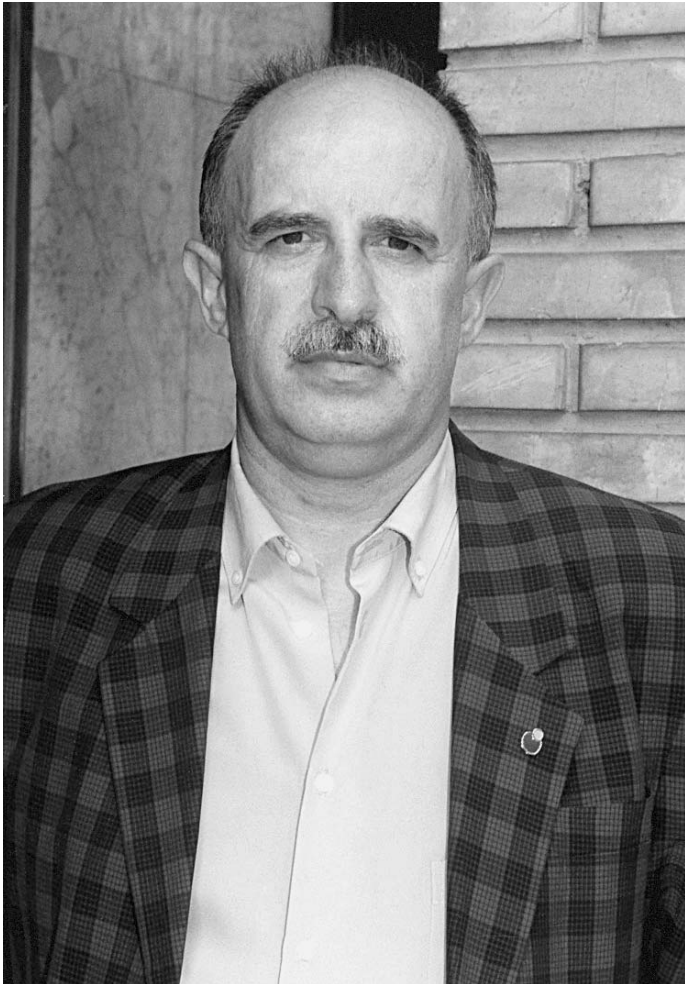
hem d'acostumar-nos a grafies i a formes sintàctiques, a diferències fonètiques, etc., que ens fan valorar encara més allò que tenim, allò que ens és propi i que enriqueix encara més el català. I no només parlo de lèxic i de frases fetes, sinó d'un conjunt de percepcions sobre la pròpia parla, sobre la llengua.

Una de les sorts d'aquests sempre estranys centenaris (un té la sensació que es fan festes d'aquestes precisament per poder enterrar durant cent anys més els personatges exhumats) és la reedició de moltes de les seves obres. He rellegit *Canigó*, aquesta epopeia fundacional que tant i tant ens parla del moment vital i polític que vivia Verdaguer, de les influències que rep de França, d'Anglaterra, d'Alemanya. He repescat *Les flors del Calvari*, una joia de la poesia que ens fa presagiar els canvis que podran venir les primeres dècades del segle XX. Ha sortit una nova edició de *L'Atlàntida*, he començat i no acabat, mea culpa, les narracions dels viatges a Terra Santa i, finalment, *En defensa pròpia*, aquest llibre que tanta polseguera sembla aixecar encara avui: sí, encara avui no s'ha aclarit la relació que hauria de tenir un catalanisme progressista amb la burgesia i amb les classes dominants, relació que també està darrere de la polèmica verdagueriana.

Us convido a llegir Verdaguer. Si voleu, fins i tot, us convido a fer-ho per aquesta part més espectacular i polèmica que lliga un estil directe, habilitíssim, certer, desbocat quan cal, una lletra que implica a qui llegeix amb un mínim de predisposició, uns articles que va fer quan li anava la pell, quan el volien fer passar per boig. Comenceu a llegir Verdaguer per *En defensa pròpia* i descobrireu qui era aquell jove amb barretina que venia imprès en aquells bitllets blaus.

José Luis Brualla Arsac, Concessionari de Ràdio Benavarri-Dial Zaragoza

«Tota Espanya ha sabut, gràcies a nosaltros»

DIARIO DEL ALTO ARAGÓN

José Luis Brualla Arsac va nèixer el 1951 a Lleida, encara que recriat a Mas de Chias (Gabasa) i a Purroi de la Solana (Benavarri), casat amb Pilar Borrueu Brualla, recentment nomenada directora de l'emissora. Tots dos son pares d'una noia. José Luis és periodista, la Pilar, locutora.

Pregunta. Ets propietari concessionari. És habitual que a una persona se li concedeixi una freqüència, una concessió com aquesta?

Resposta. És poc habitual. Només et diré que en tota la província d'Osca solament dos persones físiques som concessionaris. A Benasc n'hi ha un,

l'altre sóc jo. El normal és que les concessions es facin a empreses o societats.

P. Benavarri és un poble petit. A qui se li va ocórrer la idea? Qui en va ser el pare? Des de quan emeteu?

R. El 1990, l'anterior alcalde, Jaraiz, del PSOE, i jo mateix vam parir la idea: crear una Emissora Municipal. La cosa va funcionar fins a 1998 data en què la Diputació General d'Aragó va posar a concurs l'atorgament de noves freqüències. L'Ajuntament hi va renunciar per tal que jo hi pogués accedir. La DGA me la va concedir. I així fins avui.

P. Com us podeu moure, essent una empresa de reduïdes dimensions?

R. Treballant molt. Fent quilometres. El primer any vam tenir com a objectiu promocionar el Municipi i l'emissora, així que, micròfon en mà, vam estar presents a dos bodes reals, a Sevilla i a Barcelona. No vam faltar a Sevilla, a l'Expo-92. Hem estat presents al Parlament Europeu. Hem seguit algunes sessions del Senat i del Congrés de Diputats. Vam tindre la satisfacció d'entrevistar personatges de la categoria de Felipe González, l'allavances president de l'Argentina, Raúl Alfonsín, el cap de l'oposició José Mª Aznar i a tot un reguitzell de personatges pertanyents al món de l'espectacle, de les lletres, de les arts...: la Ribagorça i l'Aragó van sonar molt fort per tot arreu

P. Us reconeixen aquesta accelerada activitat?

R. El 1995 vam rebre la medalla al mèrit periodístic i el 1992, la Pajarita de Plata en cultura de «los altoaragoneses del año», atorgada pel *Diario del Altoaragón*.

P. És fàcil dir-ho. No tant, entendre-ho. Com us ho feu?

R. No hi ha miracles. La fórmula és senzilla: hores, esforç, il·lusió i 60.000 km a l'any.

«Hem aconseguit treure endavant l'emissora treballant molt».

P. Essent una empresa privada, us ajuda l'Ajuntament?

R. El local de Ràdio Benavarri pertany a l'Ajuntament. Nosaltres no li costem ni un euro. A canvi donem a conèixer

les activitats del consistori i promocionem Benavarri i comarca. Això és molt.

P. Viviu, com a qualsevol empresa, del que sapiguen vendre?

R. Exactament. Les ràdios viuen de la publicitat. Les cases comercials del poble i de la comarca s'han bolcat en nosaltres meravellósament i des del primer moment. Propaganda, falques comercials. D'això vivim. Amb això paguem les despeses i els viatges...

P. Els oients segueixen el vostre treball?

R. Cada any organitzem un viatge amb els nostres oients. Un autocar. Seixanta places. Hem estat a París, Galícia, Andalusia, Madrid... etc. on sempre hem estat rebuts pels presidents de les diverses Comunitats Autònomes. Hem portat el nom de Benavarri allà on hem anat.

P. Alguna vegada heu treballat amb un equip més ample? O només tu i la Pilar feu moure la maquinària?

R. Amb nosaltres, amb el nostre petit equip, s'han format col·laboradors que actualment es guanyen la vida i triomfen a d'altres emissores: Rubén Esteller, de Vila-real, treballa de redactor d'Economia al diari *La Razón*; Beatriz Barrabés, de la Poble de Roda treballa als Informatius de TVE a Aragó. Francesc Navarro, barceloní, però molt vinculat a Benavarri—encara col·labora amb nosaltres—filòleg, i especialista en cinema i espectacles, és crític de Literatura. Oscar Forradeillas, actualment treball de guionista, especialitzat en cine, en curtmetratges... tots ens han ajudat i ens ajuden a l'hora d'organitzar viatges, aniversaris, retransmissions...: sempre al peu del canó.

del que passava a la Ribagorça»

P. Quins serien els eixos de la vostra programació?

R. La programació de la primera època i de l'actual sempre ha tingut el mateix estil: l'objectivitat, pluralitat, senzillesa, sense recança, connexió amb la gent. Mai hem abandonat el programa de discos dedicats, un programa per a oients, amb milers de premis. Hem estat on ha estat la notícia, ja siga a Benavarri, a qualsevol lloc de la comarca, a l'Aragó, a Espanya...: per això hem sigut una ràdio diferent. Molt diferent.

«Mai hem abandonat el programa de discos dedicats».

P. No és habitual que una emissora petita, d'un municipi petit, d'una comarca petita abasti un terreny tan extens...

R. De primer, hi havia gent que no ho entenia, això de traspassar les «fronteres» comarcals, aparentment naturals. Ara ja mos entenen.

P. Quin horari teniu?

R. La programació habitual des de fa uns anys abasta de dilluns a divendres de 10 a 2. Algun altre horari se mos ha fet pesat.

P. Altres emissores treballen amb emissores poderoses per tal d'emetre més temps... i vosaltros?

R. Una ràdio municipal ha de seguir les normes de Radiodifusión España. Nosaltros, dins de la legalitat, vam connectar amb Radio 3, en un principi. Més tard, amb les noves concessions, vam poder triar i vam decidir adherir-nos a la Cadena SER Productó DIAL.

P. Tornem al fil del principi. L'emissora municipal passa a ser privada...

R. El canvi mos va costar molts diners. La Pilar i jo vam formar una societat civil, fins a l'actualitat, per tal de gestionar econòmicament l'emissora. El Dial 106.4 el vam haver de canviar al 101.1... revisions d'antenes, taules de mescles... vam fer tot el que s'havia de fer per estar amb tota legalitat amb la nova freqüència. Malgrat tot, estem molt agraïts amb el consistori de Benavarri, que mos va cedir les instal·lacions per tal de contribuir a la labor informativa. A canvi, com hem apuntat abans, nosaltros difonem la informació municipal i la de totes les activitats de totes les associacions i col·lectius de Benavarri, de tot el municipi.

P. Disfruteu del vostre treball, de la vostra feina...

R. Disfrutem i n'estem orgullosos: donar un servei permanent, estar presents a Fires, a festes, a protestes del veïnat, a certs problemes —no cal anar més lluny: la planta de compostatge...—, amb els nens de l'escola, amb la gent de la Tercera Edat, amb els ramaders i els agricultors... crec que hem complert amb la nostra obligació. A més, els últims tres anys hem promocionat la comarca a nivell nacional amb la cadena DIAL-MADRID, amb les notícies de la neu de tot el Pirineu, afegint-hi els esdeveniments culturals de tota la província. Tot Espanya s'ha assabentat del que passava a la Ribagorça.

P. Seguim amb les emissores des del moment del canvi...

R. Mos ho vam prendre amb la mateixa il·lusió que amb l'emissora municipal. El repte era molt, molt important. I positiu. Vam ampliar la potencia de 50 a 500 wats. Hem arribat millor

a moltes comarques, tot i l'existència inevitable d'ombres. Hem tingut més publicitat... però també hem hagut de pagar més a Hisenda... A nivell periodístic hem seguit voltant tot Espanya: hem passat una setmana al Parlament Europeu realitzant unes jornades periodístiques. Hem mantingut el nivell d'entrevistes, connectant amb els actuals presidents del Govern Espanyol, del Govern Aragonès, del Govern català... i amb tots aquells personatges que han estat al nostre abast. Mai cap d'ells ha negat una salutació a la nostra emissora.

P. En alguna ocasió heu intentat fer algun programe a en la llengua de la Franja?

R. No ha sigut fàcil. A més dels oients castellanoparlants de la zona que presenten una certa «precaució» davant una problemàtica —la lingüística—, d'un fet que els sona inusual, cal considerar que Barbastro, Graus, Montsó en són clients. No obstant, sempre he estat i estaré obert a tots. I en aquest tema estic disposat a aportar el meu granet d'arena.

P. Teniu relacions amb les emissores de l'altre cantó...?

R. Hauríem de tenir més relacions amb la Ribagorça germana tot i que ells, amb l'emissora del Pont de Suert cobreixen les seues necessitats. Això sí, totes les entrevistes amb personatges de l'altre cantó, com tu dius, les fem en català.

P. Vols afegir alguna cosa per acabar...?

R. Reiterar el meu agraïment a oients, als oients fidels, sobretot, institucions i ajuntament, pel seu suport...

D. Sarrau

EL NOU CENTRE D'ESTUDIS RIBAGORÇANS

La Junta Directiva del «Centro de Estudios Ribagorzanos-CERI», centre filial del «Instituto de Estudios Altoaragoneses» va decidir el passat 25 de gener, i dies més tard ho refrendà la Assemblée General Extraordinària, la denominació trilingüe de l'entitat i poder utilitzar el català com eina de treball i de comunicació entre els diferents membres.

Malgrat que el CERI té una àrea de Lingüística, desde la seva fundació, al desembre de 2001, el tema de la llengua no s'havia tocat. Finalment els dos principals organismes de l'associació va prendre l'esmentada decisió després de mesos de converses i gràcies a un acurat informe realitzat per en Ramon Sistac i a la defensa feta per alguns «ribagorçans orientals».

De les tres llengües oficials del CERI, la que té el futur més obscur tant al Centre d'Estudis com a la realitat quotidiana de la comarca és l'aragonés, llengua en clara recessió i en procés de normalització, «dividida» en la nostra comarca en les variants del «bajoribagorzano» i el «benasqués», conegut popularment com a «patués».

Altres projectes que varen sorgir a la Assemblée General, celebrada el 8 de febrer varen ésser el de la edició d'un anuari sota el títol de «Ripacurtia»; la creació d'un forum sobre la existència dels exèrcits en la nostra societat que estaria coordinat per en Miquel Estaña i la col·laboració amb el «Instituto Aragonés de Antropología» per a realitzar un seminari sobre «Identidad y conflicto en Ribagorza y su área de influencia», que es realitzarà el proper mes de maig a la Ribagorça.

C. Barrull

Com s'alliberen els morts? Aquesta és la qüestió: com podem alliberar els morts de la guerra a l'Irak? Saddam, quan ixca aquesta carta, no sé si estarà viu o mort, però a tots els que han mort fins a la data d'avui en aquesta guerra, a tots aquests morts tant iraquians com els de la coalició que hi han participat, com els podem alliberar? Quin és el mètode d'aconseguir-ho? Absurd plantejament! Igual d'absurd és justificar una guerra per alliberar un poble. Aznar, quantes morts cal per canviar d'opinió? Hi ha un límit? Una guerra no es justifica ni amb la mort d'un sol ser humà. El fet d'acceptar la justificació implica crear el terror i el terror, si l'acompanyem de morts, es converteix en terrorisme i segons la coalició que ha iniciat aquesta guerra, el seu objectiu és acabar amb el terrorisme.; malauradament, a aquests senyors de la coalició s'han convertit en els majors terroristes de l'actualitat, terroristes acceptats per democràcies, el seu fracàs està implícit en el camí que han triat, el de la guerra, ja que la guerra és el major acte terrorista que es pugui realitzar i és lamentable que es jutgi els culpables després d'haver mort milers i milers de sers innocents, quan en aquests moments encara estem a temps d'aturar aquesta massacre.

El Tribunal Penal Internacional haurà de posar davant el món tots els responsables d'aquesta guerra a l'Irak.

Tot i que el major tribunal caurà sobre la consciència de cada un dels ciutadans del món, segon la seua responsabilitat.

Miguel Estaña

Cadena Dial Binèfar recupera el certamen «Personatges Llitera 2002»

■ Dial Binèfar

Vista general de Binèfar

Cadena Dial Binèfar recupera per al pròxim mes d'abril el certamen «Personatges Llitera 2002», iniciativa que, en la recta final dels anys vuitanta ja es va organitzar a través de l'emissora de Binèfar

L'objectiu es difondre la tasca de persones i col·lectius que treballen pel desenvolupament de la seua zona. En aquesta ocasió i per tal de facilitar-ne la participació, es repartiran cent mil butlletes distribuïdes per cada un dels catorze municipis de la comarca, on es podrà triar entre vora de 60 candidats en diferents categories com ara empresa, esport, cultura, associacions més destacades, personatge de l'any, personatge d'honor i iniciativa rural, que englobarà apartats com turisme, restauració de patrimoni i medi ambient.

Amb tota la base de dades inicial, es va elaborar un petit *book* en què es resumien les característiques, treballs i asso-

liments de cada una de les persones i col·lectius que figuren dins d'aquest ampli llistat.

Tant Felip Puy, coordinador del certamen, com José Luis Paricio, director de Cadena Dial Binèfar, van apostar perquè un jurat format per persones amb contrastada solvència en el camp cultural de la comarca i que treballen en els mitjans de comunicació reflectint diàriament l'activitat de la comarca, podien, amb el millor criteri, elaborar una llista definitiva de cinc o sis nominacions en cada un dels apartats per tal que aquells que voten, puguin triar els seus favorits.

Els criteris volen aconseguir que la comarca quede representada a tots els nivells i que aquells que figuren en aquesta llista plural, ampla, diversa i oberta, «n'estem convençuts –com apunta el director de Dial Binèfar– siguen un perfecte

resum d'allò que significa una comarca de frontera, és a dir, amb poder de convocatòria i participativa». Per aquest motiu, organitzar aquest certamen compta d'antuvi amb un excel·lent aval: que els lliterans estan per la labor de la col·laboració.

Durant el període de votació es comptarà a cada una de les localitats amb establiments col·laboradors on hi haurà paperetes, urnes, i cartells divulgatius que conviden la gent de la zona a participar-hi. Les paperetes també seran repartides casa per casa.

Després del vot popular hi haurà un dictamen definitiu on el jurat, comptant amb les dades de participació i mitjançant un sistema de vot ponderat, ratificarà definitivament els que hagen estat elegits Personatges de la Llitera 2002 en cada una de les categories.

El lliurament de premis als guardonats tindrà lloc el divendres 25 d'abril de 2003, al restaurant Las Bodegas del Nastasi situat a la pròpia comarca de la Llitera.

Ara es el moment d'incentivar la participació amb el vot.

A Cadena Dial Binèfar hi haurà un seguiment diari sobre la marxa del certamen. Aquest projecte, sens dubte, té ja punt de partida i d'arribada, el rumb i el desenvolupament del viatge l'indicaran els lliterans amb la seua participació.

L'emissora vol agrair l'ajuda «d'empreses i institucions que fan possible que el certamen, tinga un fort suport social des del mateix moment de l'engegada» va subratllar J. L. Paricio.

El Torricó celebra les Jornades Culturals del 23 d'abril al 24 de maig

■ Anna Enjuanes

La Comissió de Cultura i Festes de l'Ajuntament del Torricó ha organitzat del 23 d'abril al 24 de maig dels XIX Jornades Culturals.

El dimecres 23 d'abril festivitat de Sant Jordi hi haurà exposició i venda de llibres a la plaça d'Espanya. El dijous i divendres organitzat per l'APA al poliesportiu jocs per la canalla. El mateix divendres a les 21.30 h conferència «La vida de les cigonyes» al Saló d'Actes de la Casa Cultural. El dissabte i diumenge 25 i 26 a partir de les quatre de la tarda jugarem petits i grans al poliesportiu. I el mateix dissabte es farà una «caminata» popular. El dimarts 29 jugarem durant tot el dia a la *Play Station* al saló d'actes de la casa cultural.

El divendres 2 de maig a les 21.30 h començarà un cycle de cinema en espanyol amb la projecció de la pel·lícula d'Almodovar *Hable con Ella*. El dissabte 3 de maig i durant tot el dia a la plaça de bous hi haurà taller d'iniciació i perfeccionament de malabars i el diumenge dinar a l'ermita de Sant Bartomeu. El dia 9 de maig es presentarà la bandera i l'escut del Torricó a més del llibre *En Autocar por La Llitera* al mateix acte es farà el lliurament dels premis de poesia i relat curt del Torricó. El dia 10, dissabte, VI Ruta per la Llitera i el diumenge hi haurà activitats de rehabilitació del pati exterior del col·legi i a la tarda Titelles, la companyia Artello de Pontevedra posarà

en escena *La del Libro*. El dijous 15 festivitat de San Isidre Llauredor, Castells inflats i Toro mecànic. A la tarda Certamen de Pastissos i ball amb el grup «El Cairo» a la Plaça d'Espanya.

El divendres 16 a partir de les 19 hores, jornada sobre «Noves perspectives de les tecnologies de la informació i la comunicació per al sector agroromader». Durant el cap de setmana 17 i 18 Taller de pintura per «animar» la façana de l'espai jove. El dissabte es projectarà la pel·lícula *Darkness* de Jaume Balagueró. El diumenge a la tarda concert de corda i pua a càrrec de la Rondalla Sant Bartomeu.

El divendres 23 de maig projecció del film *Los lunes al*

ARXIU DESPERTA FERRÒ

Sol de Fernando de Aranoa.

Al llarg de tots aquests dies també hi haurà diferents activitats esportives con el torneig de bàdminton, futbol sala, petanca etc... a més a més d'una exposició d'olis de Joaquín Monge.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Pareu Espanya, que me'n baixo!

■ Ramon Sistac

Me estoy muriendo, y tú, ¡como si nada!... La veu timbrada, de mezzosoprano, de Lola Beltán fluïa com un doll tot fent sorollar les cortines de la sala gran del Palau de les Belles Arts de la ciutat de Mèxic. Les cortines i els cors dels espectadors. *La puñalada que me diste fue traperera*... La cruïlla de Lázaro Cárdenas amb Tacuba i Hidalgo, que havia vist tants i tants combats durant els diferents episodis revolucionaris, sentia ara, tremolós en boca de la «reina de la canción ranchera», el crit esqueixat del desamor. *¡Qué mal te hice, que me pagas con la muerte!*... Jo t'estimo i tu no em fas ni cas, traïdor. Bé, potser no t'estimo; no ben bé. Però he signat contracte amb tu i no em pots tractar com a un drap brut. I, a més, tens l'obligació de mantindre'm i de guardar mínimament les aparences.

Tot açò ve perquè es fa difícil dir res que no s'haja dit ja. A més, quan estes ratlles eixiran a la llum –aproximadament un mes després de ser redactades– potser ja ens n'hauem anat tots al carall. O s'haurà acabat la gresca, previsiblement en plors. És un risc característic de les publicacions mensuals. Però també se'm fa difícil quedar-me callat, malgrat la tendència que tinc a buscar sempre que puc temes extemporanis. Avui, a finals de març de 2003, no puc frivolitzar i em sento movilitzat. He vist o he sentit a parlar, al llarg de ma vida, de coses terribles, de crims abomi-

nables. Però mai no havia tingut la sensació que es fessen amb els meus impostos. Per a això em descompten del sou un vint-i-tants per cent cada mes? Jo no m'hi vaig casar per amor, amb Espanya: hi vaig nàixer amb els tractes fets, com es feien els matrimonis d'abans. Encara, però, que no hi haja amor (i tinc la sensació que Espanya tampoc no m'estima) hi podria haver un cert afecte, fruit de la convivència; com a mínim si seguïem els protocols d'aquelles parelles aparaulades a fira que, a la llarga, s'acabaven entenent, ni que només fos per interès mutu. Ara bé; quan qui tira del carro d'Espanya és una colla d'arreglats sense el més mínim indici de sensibilitat política, impunement capaços de fer de comparses maldestres de l'agressor americà, de tancar diaris, de prohibir partits, d'atacar manifestants, d'imposar (encara més!) el castellà, d'eixugar rius per a regar camps de golf, de defugir responsabilitats mediambientals, de demonitzar divergents (i fins i tot algun convergent!)... o són remoguts de la direcció de l'estat o, sobretot si tornen a eixir democràticament votats per majoria, m'apunto, en sentit literal, al vers del Maragall (no pas el Pasqual): *Adéu, Espanya!*

Mentrestant, veig a la televisió un poca-substància enduent-se, durant un aldarull, un pernil del Corte Inglés de Barcelona. Imagino que deu ser un «Guijuelo», dels que venen a la botigueta del «Club del Gourmet», al primer soterrani, santuari que visito amb assiduitat. Que bon profit li faça; jo no m'ho puc permetre. També un altre poca-solta intentava fer-li la cara de mans, al Centre de Lectura de Reus, a un conegut polític integrista amb cara de lluç bullit. Deplorable. I, per acabar-ho d'adobar, ho han passat per totes les teles del món. Ara bé, amb la mascletada que hi ha muntada, ens hi haurem de posar per uns pocs «efectos colaterales»?

«El Matarranya màgic»

Com ja coneixen els nostres lectors, durant la darrera setmana del mes de març, en el castell de la vila de Vall-de-roures es va celebrar el Primer Congrés «El Matarranya Màgic». Segons els organitzadors, el balanç final ha estat molt positiu i beneficiós per a la comarca, se suposa que quan a la seva promoció turística, la principal raó per la qual es va organitzar aquest congrés.

Jo i l'amic Miquel Blanc vam ser els únics estudiosos de la comarca que hi vam participar. Algú ha començat a llançar crítiques destructives per l'organització d'aquest congrés. Segur que hi ha aspectes que es poden criticar, com l'escassa presència de la llengua catalana, però com a resultat final en faig un balanç positiu.

L'escriptor Emili Rosales em comentava que tenia dubtes de si feïem bé d'escriure i promocionar aquestes terres ja que una gran aflluència de turistes podria ser negativa. Li vaig contestar que avui l'única sortida possible es tenir un turisme de qualitat. Si el turisme no funciona hi cap la possibilitat que algun alcalde il·luminat posi en alguns polígons industrials dels nostres pobles, una fàbrica, una central tèrmica o qualsevol altra instal·lació que contaminés i fes malbé tota la zona.

Penso que combinar l'agricultura i d'altres riqueses naturals que té aquesta comarca, amb el turisme, és la millor sortida econòmica i equilibrada. L'organització d'aquest congrés marca l'inici d'un camí a seguir. Felicito a tots els organitzadors, i especialment a Josep Lluís Soler, gerent del Pla de Dinamització Turística del Matarranya, i al coordinador del congrés, l'escriptor Jesús Àvila Granados.

Joaquim Montclús

Les dades eloqüents de

■ J.A. Carrévalo

Vist des de la perspectiva que dona el temps, el «Manifest de Mequinensa», que es va signar el 24 de febrer de 2002, ha esdevingut una fita bàsica en la lluita constant de les associacions de l'Aragó catalanòfon, i de la pròpia societat civil, pel reconeixement i la dignificació de la llengua. Atesa la paralització legislativa de la llei de llengües, un nombre important d'alcaldes i regidors dels municipis catalanoparlants manifestaven en aquell document la seua preocupació i demanaven als diputats i als grups parlamentaris de les Corts d'Aragó un nou impuls per a aconseguir un acord polític que, superant les posicions partidistes, regulara l'ús de les llengües territorials pròpies d'Aragó, amb el ple reconeixement dels drets dels parlants, d'acord amb l'Estatut, la Constitució, la Carta Europea de les Llengües Minoritàries (ratificada per Espanya) i el Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de les Nacions Unides.

Efectivament, la signatura del «Manifest» mostra un canvi substancial en el nivell de sensibilització dels electes locals en tot allò que afecta la problemàtica sociolingüística de les nostres comarques. En tal sentit, les xifres obtingudes ofereixen dades molt significatives ja que han estat 193 els regidors dels municipis catalanoparlants que l'han subscrit (un 47,19%). Per províncies, els electes de la de Saragossa superen amb escreix el 50% i els de les altres dues, gairebé igualats entre sí, s'hi apropen moltíssim.

En l'apartat de l'afiliació política dels signants (o més bé de la seua adscripció a les llistes d'una determinada força política, ja que no tots els inte-

DADES GENERALS					
Províncies	Pobles	Habitants	Total regidors	Regidors signants	
				Nombre	%
Osca	32	28605	208	96	46,15
Saragossa	5	7253	47	27	57,44
Terol	25	10637	154	70	45,45
Totals	62	46495	409	193	47,19

DADES REFERIDES ALS SIGNANTS							
Província	Regidors signants	De ... pobles	Del PP	Del PSOE	Del PAR	D'IU	De CHA
Osca	96	26	4	74	17	0	1
Saragossa	27	4	6	16	1	4	0
Terol	70	23	8	37	25	0	0
Totals	193	53	18	127	43	4	1

grants d'una llista n'estan afiliats), destaca el fet que són 18 els regidors integrants de candidatures del Partit Popular que han signat el «Manifest», en franca contradicció amb el posicionament que mantenen les altes esferes del partit a Saragossa (situació que, per sí sola, seria mereixedora d'un estudi sociològic).

Si trasladem les dades generals de l'Aragó catalanòfon al nivell de les comarques trobem que el Baix Cinca i el Matarranya (ens referim ara a la part

de la comarca inclosa en la província de Terol) són les més sensibilitzades, amb un índex que supera àmpliament, en tots dos casos, el 50%. En canvi, com era d'esperar, el Baix Aragó és la que presenta el nivell més baix d'adhesions, amb un 24,32% (l'especial problemàtica sociolingüística dels pobles del Mesquí i del Bergantes és, també, digna d'estudi). I no deixa de ser una mica sorprenent el baix resultat relatiu obtingut a la Ribagorça, amb un 45,12%.

PER COMARQUES			
Comarques	Regidors comarca	Regidors signants	
		Nombre	%
El Baix Aragó	37	9	24,32
El Baix Cinca	53	28	52,83
La Llitera	84	41	48,81
El Matarranya (Saragossa)	36	17	47,22
El Matarranya (Terol)	117	61	52,14
La Ribagorça	82	37	45,12
Totals	409	193	47,19

el Manifest de Mequinensa

Acte de presentació del Manifest a Mequinensa

En la línia de les dades a nivell comarcal, a continuació es concreten els resultats distribuïts per comarques i forces polítiques:

Comarques	Total regidors comarca	Regidors PP		Regidors PSOE		Regidors PAR		Regidors IU		Regidors CHA	
		Total	Signants	Total	Signants	Total	Signants	Total	Signants	Total	Signants
El Baix Aragó	37	20	0	9	8	8	1	0	0	0	0
El Baix Cinca	53	9	0	25	20	14	4	5	4	0	0
La Llitera	84	19	0	42	32	23	9	0	0	0	0
El Matarranya (Saragossa)	36	25	6	11	11	0	0	0	0	0	0
El Matarranya (Terol)	117	51	8	30	29	36	24	0	0	0	0
La Ribagorça	82	29	4	35	27	17	5	0	0	1	1
Totals	409	153	18	152	127	98	43	5	4	1	1

(Les xifres de les columnes amb la capçalera "Total" són el resultat de sumar els escons obtinguts per la formació política en tots els ajuntaments de cada comarca. Les de les columnes "Signants" representen el nombre total de regidors de cada comarca i força política que van signar).

I, finalment, cal afegir que, pel volum d'adhesions al manifest dintre de cada ajuntament, són de destacar els de Bonansa, Sopeira, Veracruz, Viacamp i Llitera, la Sorollera, Arenys de Lledó, Pena-roja i la Torre del Compte en els que el 100 x 100 dels seus components el van subscriure.

Per les quals coses, atesos els

números resultants, és evident que alguna cosa s'està movent entre els aragonesos de parla catalana; i fins i tot entre les files del PP. I està també clar que, a poc a poc, els catalanoparlants anem assumint, sense grans esparaments però també sense embuts, la nostra personalitat que ens ve donada, entre altres coses, pel fet de posseir

una llengua i una cultura pròpies integrades en la realitat aragonesa.

Les dades presentades haurien de ser suficients, quan falten pocs mesos per a la finalització de l'actual legislatura, per a remoure les consciències dels responsables dels partits que han tingut encomanada la responsabilitat del govern de la

DGA durant els darrers quatre anys i que, finalment, han optat per mantindre la llei de llengües en el calaix a l'espera d'una hipotètica unanimitat que difícilment s'aconseguirà. La nostra societat civil deixa sentir la seua veu, i reclama amb força, i sense més dilacions, el reconeixement de la cooficialitat amb igualtat de drets.

2003, l'Any Francesc de Borja Moll

■ Artur Quintana

El 10 d'octubre d'enguany farà cent anys del naixement a Ciutadella de Menorca de mestre Francesc de Borja Moll, qui, junt amb Antoni Maria Alcover, Pompeu Fabra, Manuel Sanchis Guarner i en Joan Coromines, ha estat una figura cabdal de la filologia catalana del segle XX. Amb aquest motiu el Govern de les Illes Balears ha declarat l'any 2003 Any Francesc de Borja Moll, i ha comunicat aquesta commemoració a les universitats de la xarxa Lluís Vives, als governs de Catalunya, del País Valencià i de l'Aragó, i als ajuntaments de Perpinyà i de l'Alguer perquè s'hi adheresquen. D'entre els molts actes programats cal destacar-ne especialment l'exposició sobre la figura d'en Moll i la seva importància per a la llengua i la literatura catalanes que el dia 1 de març s'ha inaugurat a Palma, i que a partir de l'abril viatjarà per altres indrets, entre els quals confiem que n'hi haurà també de l'Aragó, un país on en Moll va venir per primera vegada als divuit anys, el 1921, acompanyant mossèn Alcover en les seves eixides filològiques, recollint materials per al Diccionari. En aquella ocasió en Moll va fer enquestes a Bonansa, Benavarri, Fraga i Calaceit, on va conèixer i tractar el polígraf Santiago Vidiella, que així esdevingué col·laborador del Diccionari. Més tard en Moll va tornar a l'Aragó, ara en companyia d'en Sanchis Guarner per a fer-hi les enquestes de l'Atlas Lingüístico de la Península Ibérica. En concret enquestà a Benavarri, on ja havia estat anteriorment, i a Mequinensa, Maella, Valljunquera i Aiguaviva.

L'obra magna d'en Moll és evidentment el Diccionari

Català-Valencià-Balear, feta en estreta col·laboració amb mossèn Alcover, on la compenetració entre el mestre Alcover i el deixeble Moll, entre el canonge i l'ex-seminarista carregat de fills, no ofereix cap mena de problema, molt a l'estil dels germans Grimm, en Jakob i en Wilhelm, autors igualment d'un gran diccionari, en llur cas de la llengua alemanya, perfectament compenetrats també entre ells. El Diccionari recull i descriu, com és ben sabut, la llengua catalana tota, tant en l'espai com en el temps, des del mot que es manté només oralment en una sola localitat, com el que hi és present a totes, tant oralment com per escrit. Els mots hi són descrits amb encert i detall, se'n dona l'etimologia, les diferents citacions conegudes, des de la més antiga a la moderna, la distribució geogràfica, i la pronunciació, amb molts de gravats i materials de la cultura popular. El Diccionari és també –cosa que massa sovint se sol oblidar– un diccionari normatiu, ja que l'entrada principal d'un mot és la seva forma normativa, sota la qual s'exposen les variants si cal, i s'ofereix, a més, la pronunciació normativa de les tres grans variants del català: l'occidental, la central i la illenca.

Però amb el Diccionari no s'acaba, ni de bon tros, l'activitat d'en Moll, home al qual escau com a pocs la dita aquella –ell que era tan amic de refranys, facècies i jocs de mots– de què «els cansats fan la feina». Perquè a més del Diccionari escriví obres tan sòlides com una gramàtica històrica catalana i diverses gramàtiques catalanes aplicades al català illenc, obres, aquestes darreres, bàsiques per

a establir el model de català estàndard a les Balears. Féu enquestes dialectals a 150 localitats del domini lingüístic català, unes, en part ja abans esmentades, amb mossèn Alcover, d'altres amb en Sanchis Guarner per a l'ALPI. Creà una editorial a través de la qual publicaren, en uns anys difícils, autors de tot arreu –d'en Joan Fuster a en Pere Quart i en Josep Maria

Llompart-, i hi aparegueren obres monumentals com el Cançoner Popular de Mallorca del pare Ginard, o les Rondaies Mallorquines de mossèn Alcover. Muntà a l'entorn de l'Obra del Diccionari un lloc de trobada, en els anys més negres del franquisme, de tots els que s'esforçaven per la unitat de la llengua catalana, tan sovint amenaçada. I encara trobà temps entre tanta faenassa per a enregistrar a la ràdio, com a bon actor que era, les Rondaies Mallorquines, i per a escriure unes amenes memòries que no pogué completar perquè en els darrers anys emmalaltí profundament. Morí a Ciutat de Mallorca el 18 de febrer de 1991.

Els reconeixements als seus mèrits científics no trigarien a manifestar-se. Ja abans de la guerra havia estat nomenat

membre corresponent de l'Acadèmia Espanyola de la Llengua i de l'Institut d'Estudis Catalans. L'any 1964 la Universitat de Basilea li atorgà el doctorat. A Espanya, a la postguerra, per raons òbvies, el reconeixement trigaria més a venir: el 1975 fou nomenat doctor per la Universitat de Barcelona i el 1983 i el 1984 ho farien les universitats de les Illes Balears i de València respectivament.

En Moll fou sobretot home de pacte i pau, cosa no pas fàcil en el món de la filologia catalana, on no falten les dissensions i les estèrils –quan no malintencionades– picabaralles. En aquest camp un dels seus mèrits més grans fou aconseguir l'entesa final entre mossèn Alcover i mestre Fabra. I en Moll fou també un home de coratge, tant per treballar sobre el català i per publicar en aquesta llengua en una època en què això era mal vist del tot, com també, per exemple, enviant un aval l'any 1939 per mirar d'alliberar a en Sanchis Guarner, presoner aleshores en un camp de Salamanca per haver estat capità d'artilleria de l'exèrcit lleial. Aquest aval de poc si no costà a en Moll que li embarguessen els béns.

GALERIA DE PERSONATGES

J.I. Abadía Cano –Josi–, president de l'Associació Provariant de Fraga «El desviament de la N-II ha estat una victòria col·lectiva»

■ D. Sarrau

El juliol de 2002 s'inaugurava la variant de la capital del Baix Cinca. En aquell moment es dissolia la directiva de l'Associació Provariant de Fraga, que des del 1996 s'havia constituït per tal d'eliminar-ne, en un termini immediat, el pas de tràfic pesant per l'interior de la ciutat i reivindicar, a més llarg termini, el total desviament del seu centre. Si per evitar-ho s'havia de lluitar per la desaparició del peatge de l'autopista, s'hi lluitaria. I es va aconseguir. «Sempre hi ha hagut accidents. I greus. el mateix dia de la inauguració de la pujada al port n'hi va haver un». Per a *Josi*, president i fundador des del primer moment, fragatí, 39 anys, casat i amb dos fills, no era una novetat aquesta mena d'activitats. El seu pas adolescent

per l'Agrupació Escolta Pintor Viladrich, i la seua participació en la junta de la Penya Fragatina durant anys, l'havia bregat en aquests menesters. «Sempre m'he sentit refermat per gent com ara Manolito Larroya, Juan Muñoz, Pepita Guardiola, Ramon, Glòria, Pili, Rosabel, Mª Carmen i d'altres...: ha estat un treball col·lectiu. Amb tots em sento obligat». Tot i les reticències d'un sector de la població, que temia una forta minva econòmica, les solucions aportades i el resultat final han estat excel·lents. La presidència d'una associació que podia afectar l'economia d'un sector dels fragatins no oferia, a primera vista, massa satisfaccions, i sí disgustos: posar d'acord totes les parts ha estat la gran tasca de Josi i el seu

JOSE DIAZ

equip. «No m'he sentit mai sol. A més de la Junta teníem molta gent darrera: les firmes recollides indicaven que l'Associació només era un ressò del que la ciutat demanava». Les firmes de suport i una gran manifestació de més de quatre mil persones van contribuir a agilitzar decisivament l'obra. En aquest recorregut, *Josi*, tot i les diferències puntuals de

plantejament amb l'Ajuntament, vol remarcar que l'objectiu comú era la seguretat. El seguiment de la tasca pendent –matisos puntuals en l'obra i, sobretot, la transformació en via principal de l'antiga N-II ja no depenen d'ells. La feina ben feta no té preu. Probablement, en l'horitzó d'aquest personatge inquiet, ja s'ataïlla una nova fita.

CRÒNIQUES TAGARINES

Llúdrigues a l'Ebre

■ Esteve Betrià

A l'inici de la passada tardor m'esplaiava, en aquest mateix espai i amb evident satisfacció, a propòsit de la reaparició de les cegonyes al campanar de l'església de Mequinensa. De fet, aquest moixó tradicionalment migratori i de gairebé dos metres d'envergadura viu en els últims anys una època de clara recuperació i expansió; sembla que fins i tot s'ha instal·lat, en un nombre prou important, de manera permanent –tot oblidant els viatges a l'Àfrica– en les viles i les ciutats del Baix Cinca i del Segrià, cosa que ha permès la seua reintroducció en zones del sud de Catalunya de les quals feia moltes dècades que havia desaparegut. Un titular de *La Veu de l'Ebre* de la primera setmana de març deia que «La cigonya torna a l'Ebre després de 70 anys absent» amb motiu de l'alliberament els passats mesos de febrer i març de 24 exemplars de cigonya blanca procedents de Lleida a la reserva de fauna salvatge de Sebes, al terme municipal de Flix.

Però, com tothom sap, no tot són flors i violes per a la natura a les nostres terres. Sense anar gaire lluny, en els nostres espais naturals, en especial en els nostres rius, s'han escampat en les últimes dècades del segle XX nombroses i destructores espècies

al·lòctones. Enormes i voraçs peixos com són, entre altres, el lluç de riu i el silur, o mol·luscs bivalves com ara la *Dreissena polymorpha* –el famós musclo zebra– i la *Corbicula fluminea*, per no parlar de diferents tipus d'algues o de l'anomenat cranc americà; en fi, una sèrie d'animals i plantes, autèntiques plagues biològiques, que estan acabant amb la flora i la fauna autòctones alhora que transformen radicalment la vida dels rius.

Però, tornem-hi, tampoc no tot és tan catastròfic. A més de l'expansió, o reintroducció de les cegones blanques, s'ha d'anotar com a fet positiu per a la fauna autòctona la notícia publicada en el número de l'última setmana de febrer a *La Veu de l'Ebre*: «Torna la llúdriga a l'Ebre 30 anys després de desaparèixer». Segons aquest setmanari tortosí, sembla que tècnics del departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya han detectat la presència de cinc exemplars sedentaris de llúdriga a Vinebre, també n'han observat al tram comprès entre la zona de confluència del Segre i el Cinca i la població, Ebre avall, de Xerta.

Umpare, caçador empedreït, m'explicava, quan jo era menut, que ell estava fart de veure llúdrigues –amb una 'g' antihiàtica característica dels parlars nord-occidentals– a les ribes de l'Ebre, més amunt de la confluència d'aquest riu amb el Segre. Però feia més de trenta anys que ningú on en parlava. Ara esperem que ben aviat les llúdrigues de Xerta i Vinebre sàpiguen remontar les aigües de l'Ebre i tornem a veure'n en algun racó feréstec de, per posar un cas, la vall de la Lliberola o de la de la Vallcornà. Benvingudes sigueu llúdrigues, us hem enyorat molts anys.

El Rosselló i la cosobirania: la «Franja del Nord»

■ Xavier Sebastià

És cert que l'Estat espanyol pateix des de fa anys (Tractat d'Utrecht, 1713) la mutilació del *Penyal de Gibraltar* i ha reivindicat una sobirania compartida entre *Gran Bretanya i Espanya*. Però també el *Rosselló* es va cedir en virtut del Tractat dels Pirineus (1659) i es va incorporar a la *França* enfront de la voluntat dels catalans, mutilats en una part del seu país. Ara bé, si el penyal només interessa a *Espanya*, el *Rosselló* s'ha gairebé esborrat de la memòria col·lectiva dels catalans d'avui, excepte dels mateixos ciutadans catalano-rossellonesos del nord, com a testimoni de la resistència a l'aculturació.

El *Rosselló* és un departament o província sense cap auto-

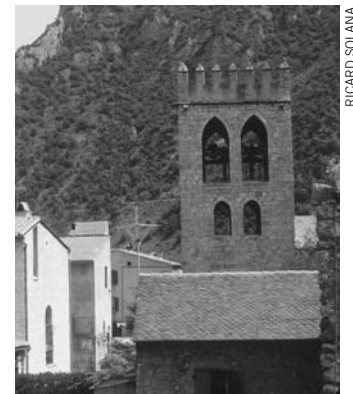
nomia respecte a l'Estat francès. A aquesta *Franja del Nord* viuen unes 350.000 persones, un 50% d'immigrants. Podem constatar que manté un greu dèficit de transmissió de la llengua, però també—contràriament a altres àrees lingüístiques de *França*—encara continua transmetent el català amb naturalitat, tot i que malament. La francèsització cultural ha estat molt forta durant tot el segle XX, doncs s'ha inculcat la vergonya de tenir una llengua diferent del francès jacobí.

No obstant això, gràcies a la presència d'uns Països Catalans del sud, potents i valoritzadors de la llengua i la cultura, és possible una recuperació del prestigi i l'ús normal del català. Tota una lliçó d'esperança per

a la *Franja de l'Aragó*.

Alguna cosa, per descomptat, es mou a la *Catalunya nord*, on la iniciativa dels partits catalanistes a favor d'un Estatut d'Autonomia, paregut a l'atorgat a l'illa de *Còrsega*, ha obtingut el reconeixement públic i el suport obert del govern català. Però vam sospitar que l'Estat espanyol no està massa interessat en la reivindicació diplomàtica del *Rosselló*, doncs seria donar aire fresc al projecte dels Països Catalans.

Ha arribat l'hora de negociar, almenys, un nou Tractat relatiu al *Rosselló* que permeti en el futur arribar a un estatut de co-sobirania, compartida entre *Espanya i França*. Mentrestant, els *franjolins* podríem imaginar una mena de

Vilafranca de Conflent

RICARD SOLANA

Consell Intercomarcal (o Regional) de la Franja, administrat conjuntament per *Catalunya i l'Aragó*. Invents jurídicopolítics més estranys ha contemplat la història dels nostres països. Que l'hi preguntin al nostre germans del *Principat d'Andorra*.

SOM D'EIXE MÓN

No,
en el nostre nom

■ Francesc Ricart i Orús

I ara què. Ja ha començat la guerra anunciada contra l'Iraq. I ara quina cara hem de posar? Ens hem manifestat contra la guerra, hem signat fulls contra la invasió de l'Iraq i abans contra l'embargament que causava milers de víctimes entre els infants; hem cridat contra Bush i allò que representa...; hem cridat contra la decisió incomprensible i irresponsable d'Espanya en el conflicte inventat pels estratègics americans i seguit per l'acòlit Blair i per l'escolanet Àznar. Això de la participació espanyola cobreix de vergonya els qui se senten espanyols i, en qualsevol cas, ha fet que l'eslògan més sentit, a part del d'*Aturem la guerra!*, haja estat *No, en el nostre nom!* Justament perquè no volem que ens hi involucrin. L'actitud del govern espanyol no té nom i la veritat és que els psiquiatres, des d'ara, tenen un regal a l'hora d'estudiar el fenomen de la megalomania en el comportament del president Àznar.

Però per a què haurà servit tanta gent als carrers? Per a ben poc, perquè mentre em dedico a complir amb vostès, escrivint aquest article, a la tele ja ha començat la guerra i, si ho diu la tele, això ja no ho para ni Déu ni l'entranyable Gila.

La guerra, la violència, la destrucció són paraules que ens provoquen sentiments de terror i de rebuig i que mai no es poden justificar i menys, encara, quan s'argumenta en nom de no se sap ben bé de quines prevencions. Precisament, aquests últims temps, el mitjà de comunicació han portat la Guerra d'Espanya a un

primer pla amb motiu de diferents campanyes i iniciatives per aportar llum al voltant de les víctimes que estan sense localitzar. Han passat molt anys, però encara quan parlen persones familiars de les víctimes et transmeten un calfred i ràbia alhora *als qui no ho hem conegut*: una lliçó ben pròxima per mantenir-nos alerta contra les guerres preventives.

Violència i destrucció—i molta mala llet!—va presidir l'acció d'uns vàndals la nit del dissabte 9 de març quan van atacar fins a malmetre del tot l'Aula de Natura de l'Aiguabarreig que hi havia a Mequinensa, un espai exemplar per fer-hi activitats d'estudi i d'estimació de la natura, del qual ens consta que se n'havia d'estar ben orgullós de tenir-ho a casa nostra. Què volien aconseguir?, qui volien castigar? Es tractava d'una acció (guerra) preventiva? Per evitar quins mals? Qui fa el paper de Saddam en aquesta guerra? On és el petroli?

El resultat: la devastació i els danys col·laterals corresponents: el temps, la il·lusió, l'esforç i els diners abocats tant de temps per unes persones amb un delictes temible: que estimaven la natura i la feien estimar als xiquets i als joves i que ho feien en català. Aquest últim detall, segons les cròniques, potser no és anecdòtic i ves a saber si no es tracta del petroli d'aquestes nostres terres que, lluny d'aprofitar-lo, els bàrbars prefereixen que es perdi i per això van calar foc a un dels pous que funcionaven amb bon rendiment i que alimentava una petita part de l'organisme cultural de les nostres comarques.

La guerra de l'Iraq, amb una mica de sort, quan llegiu aquest escrit, ja haurà acabat i l'Aula de Natura, amb una mica de sort, potser tornarà a funcionar encara que siga disminuïda. Els vàndals planetaris—i els d'aquí a la vora—no dormen mai i a més ens volen salvar del dimoni, dient que ho fan per nosaltres, pel nostre bé..., en el nostre nom. Fugim-ne!

L'experiència educativa basca: elements de reflexió per l'Aragó trilingüe

■ Josetxu Madariaga / Àngel Huguet

El País Basc està desenvolupant una important experiència educativa la finalitat de la qual és la recuperació de l'euskera amb un pla d'igualtat respecte al castellà.

L'origen d'aquest procés es pot situar a les ikastolas, escoles semiclandestines als anys 50 que van ser impulsades per un reduït grup de pares i professors. En un principi es tractava d'un moviment educatiu i reivindicatiu, associat a un fort sentiment nacionalista, que es va dur a terme en condicions realment precàries, i que perseguia la preservació de la llengua entre els *euskalduns* (bascparlants). Amb la caiguda de la dictadura, l'experiència va tenir un fort ressò i la incorporació d'alumnes *erdalduns* (no bascparlants) va obligar a un replantejament clar dels seus objectius i, al mateix temps, de les metodologies didàctiques.

Però, més de les *ikastolas*, la unificació lingüística al voltant del *euskara batua* (euskara unificat), realitzada per l'Acadèmia de la Llengua Basca (*Euskaltzaindia*) als anys 60, ha sigut

fonamental per tal d'arribar al nivell actual de normalització de la llengua.

Evidentment, tots aquests esforços s'han vist refermats per una legislació que, a partir de la cooficialitat de l'euskera junt al castellà, ha permès establir un Sistema Educatiu bilingüe que pretén un domini equivalent d'ambdues llengües al final de l'escolaritat. En qualsevol cas, s'ha de reconèixer que la projecció d'aquest equilibri a la vida quotidiana resta encara un llarg camí per recórrer.

Però, indubtablement, un dels elements de major interès per l'Aragó trilingüe del futur és la singularitat del Sistema Educatiu basc en quant a la possibilitat que ofereix als pares i mares d'optar entre tres models lingüístics pels seus fills (els anomenats models A, B i D).

El model A està pensat per a nens i nenes castellanoparlants que desconeixen l'euskera. Totes les matèries escolars s'imparteixen en castellà excepte l'euskera que és una assignatura més del currículum. Al model B, orientat cap als que tenen un cert

coneixement de les dues llengües, s'utilitza el castellà per la lectoescriptura i les matemàtiques i l'euskera a la resta de matèries. Finalment, el model D, ha estat dissenyat per als bascparlants i totes les matèries s'imparteixen en euskera excepte el castellà que és una assignatura més del currículum.

Aquests models lingüístics varen sorgir tant per la necessitat d'oferir diferents propostes a la societat basca com per la manca de professorat suficientment preparat a nivell lingüístic. Però, paradoxalment, les mateixes limitacions han facilitat la introducció de l'euskera a l'escola i han sigut les pròpies famílies les que han anat optant progressivament pels models amb major presència de l'euskera de manera que, actualment, més del 80% de l'alumnat de l'Educació Infantil es troba matriculat en aquests models.

Evidentment, aquest procés ha anat lligat tant a l'interès de les famílies per que els seus fills

aprenuin euskera com pels bons resultats obtinguts. Malgrat tot, a l'Educació Secundària i a la Universitat segueix predominant el model A degut, principalment, a la manca de material docent i de professorat qualificat així com a la pràctica desaparició dels models B. En qualsevol cas, podem dir que el model D predomina a Guipúscoa i a la xarxa pública i el model A Àlaba i a la xarxa privada.

D'altra banda, els últims anys s'han dut a terme experiències per tal d'introduir una tercera llengua, especialment l'anglès, i inclòs s'han iniciat programes d'educació intercultural en els quals el portuguès s'utilitza com a llengua habitual. No obstant, un dels principals reptes en aquest moment és l'educació dels immigrants, cada dia més nombrosos a Euskadi, que amb la tendència a escolaritzar-se en el model A plantegen un nou repte al sistema educatiu basc i, al mateix temps, un fort risc de «ghettització».

Muskizko iakstola

